

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 192 sahifa.
E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

- Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukxonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)”.....	20
Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan.....	26
Musayeva Shoirazimovna	
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана.....	30
Ж.Я.Нуриллаев	
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta‘sirini tahlili.....	37
Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta‘minlashdagi dolzarb masalalar	44
Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta‘minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta‘sirini ekonometrik tahlil qilish.....	48
Fayziyev Rabim Alikulovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti	60
Umurzoqova Adiba Ochilovna	
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari.....	67
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik)	72
Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari.....	77
Mahamatova Maftuna	
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida.....	83
Koshanov Abdimurat Azat uli	
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili.....	87
Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari.....	92
Soatova Nodira Boboxanovna	
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar.....	97
Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish.....	102
Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari.....	110
Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida	117
Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidiligi va moliyaviy barqarorligini ta‘minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati	122
Bauyetdinov M.J.	
Теоретические подходы к определениям агрессий социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей	128
Алимова Райхона Баходировна	
Innovatsion ta‘lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish.....	139
Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	

Kichik biznes subyektlarini moliyalashtirish manbalari	143
Nematulloev Suxrob Sobirovich	
Bir qatlamli elastik asosda joylashgan to'sinning seysmik kuchlar ta'siridagi tebranishining V.Z. Vlasov usuli asosida analitik tadqiqi	148
Kamola Xaydarova	
“Sibir daryolarining burilishi” loyihasining tarixiy va retrospektiv tahlili	153
Mahmudov Nosir Mahmudovich	
Sarguzasht turizmini rivojlanishi va sarguzasht turlarda turistlarning xavfsizligini ta'minlashda instruktor-gidlarning roli	159
Tilovmurodov Dostonbek Furqat o'g'li	
Scientific-theoretical foundations of the use of ict in ensuring management efficiency and security in enterprises	165
Khalilov Bekzod Akhmatovich	
Tijorat banklarida kredit riskini boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari.....	171
Mirtursunova Dinara Anvarovna	
O'zbekiston respublikasi tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini joriy etishni takomillashtirish yo'llari.....	175
Tangriyev Izzat Raxmatullayevich	
Qashqadaryo viloyatida eko va etno turizmni rivojlantirishning istiqbollari va iqtisodiy samaradorligi.....	181
Erkayeva Barno, Xushvaqto'v Ramziddin	
O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasini takomillashtirish	186
Nodirov Azizxon Asrorovich	

O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA RAQAMLI VALYUTALAR VA YASHIL INVESTITSİYALAR INTEGRATSIYASINI TAKOMILLASHTIRISH

Nodirov Azizxon Asrorovich

Toshkent xalqaro moliyaviy boshqaruv va texnologiyalar universiteti,
e-mail: a.nodirov@tift.uz

Annotatsiya: Ushbu tezisda O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni integratsiyalash jarayonlari tahlil qilingan. Raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi hamda ekologik barqarorlikni ta'minlash zarurati, bank tizimining transformatsiyasida yangi yondashuvlarni talab qilmoqda. Tadqiqotda xalqaro tajribalar asosida raqamli valyutalarning bank faoliyatiga ta'siri, ularning moliyaviy inklyuzivlik va yashil loyihalarni moliyalashtirishdagi o'rni yoritilgan. Shuningdek, yashil investitsiyalarni jalb qilishda raqamli texnologiyalar, xususan blokcheyn va tokenizatsiya imkoniyatlari o'rganilgan hamda O'zbekiston bank tizimi uchun raqamli valyutalarni yashil investitsiyalar bilan uyg'unlashtirishlari yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Raqamli valyutalar, yashil investitsiyalar, bank tizimi, raqamli transformatsiya, blokcheyn texnologiyasi, tokenizatsiya, moliyaviy inklyuzivlik, barqaror rivojlanish, ekologik moliyalashtirish.

Abstract: This thesis analyzes the processes of integrating digital currencies and green investments in the banking system of Uzbekistan. The rapid development of the digital economy and the need to ensure environmental sustainability require new approaches to the transformation of the banking system. The study, based on international experience, highlights the impact of digital currencies on banking activities, their role in financial inclusion and financing green projects. It also explores the possibilities of digital technologies, in particular blockchain and tokenization, in attracting green investments, and highlights the integration of digital currencies with green investments for the banking system of Uzbekistan.

Key words: Digital currencies, green investments, banking system, digital transformation, blockchain technology, tokenization, financial inclusion, sustainable development, ecological financing.

Аннотация: В диссертации анализируются процессы интеграции цифровых валют и зеленых инвестиций в банковскую систему Узбекистана. Стремительное развитие цифровой экономики и необходимость обеспечения экологической устойчивости требуют новых подходов к трансформации банковской системы. В исследовании, основанном на международном опыте, подчеркивается влияние цифровых валют на банковскую деятельность, их роль в финансовой доступности и финансировании зеленых проектов. Также были изучены возможности цифровых технологий, в частности блокчейна и токенизации, в привлечении зеленых инвестиций, а также отмечена интеграция цифровых валют с зелеными инвестициями для банковской системы Узбекистана.

Ключевые слова: Цифровые валюты, зеленые инвестиции, банковская система, цифровая трансформация, технология блокчейн, токенизация, финансовая инклюзивность, устойчивое развитие, экологическое финансирование.

KIRISH

Raqamli texnologiyalar va ekologik barqarorlik bugungi kunda global moliyaviy tizimda ustuvor yo'nalishlar qatoriga kiradi. Ayniqsa, raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasi bank tizimining zamonaviy rivojlanishida muhim rol o'ynamoqda. O'zbekiston Respublikasi ham ushbu yo'nalishda qator islohotlarni amalga oshirib, raqamli iqtisodiyot va yashil moliyalashtirish sohalarida xalqaro standartlarga mos taraqqiyot yo'lini tanlagan[1]. So'nggi yillarda O'zbekiston bank tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish va ekologik barqarorlikka qaratilgan investitsiyalar hajmi ortib bormoqda. 2023-yilda tijorat banklari tomonidan moliyalashtirilgan yashil loyihalar ulushi umumiy investitsiyalar hajmining 6,3 foizini tashkil etdi[2]. Shu bilan birga, raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyasi asosida yangi moliyaviy instrumentlar joriy etilishi hisobiga moliyaviy xizmatlar sifati va inklyuzivligi ortmoqda. Jahon tajribasiga nazar tashlansa, Xitoy, Shveysariya, va Singapur kabi davlatlar raqamli valyutalarni davlat miqyosida sinovdan o'tkazib, ularni yashil moliyalashtirishda qo'llash imkoniyatlarini o'rganmoqda. Masalan, Xitoyda «Digital Yuan» orqali ekologik loyihalarni tokenizatsiya qilish tajribasi yo'lga qo'yilgan bo'lib, 2022-yilda umumiy raqamli to'lovlar hajmining 10 foizidan ortig'i yashil loyihalarga yo'naltirilgan[3]. Shveysariyada esa fintex kompaniyalari orqali ESG tamoyillariga mos keladigan loyihalar blokcheyn asosida moliyalashtirilmogda.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bank sohasida innovatsion faoliyatning o'ziga xos xususiyatlari mavjud. Mishkin (2020) bank innovatsiyalarini yangi moliyaviy instrumentlar, texnologiyalar va institutlarni joriy etish deb ta'riflaydi. U innovatsiyalarning bank xizmatlari sifatini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va yangi daromad manbalarini yaratishdagi ahamiyatini ta'kidlaydi.

Raqamli bank texnologiyalari, ularning o'ziga xos xususiyatlari, ulardan samarali foydalanish yo'llari hamda mexanizmlari bo'yicha qator ilmiy-tadqiqot ishlari olib borilgan. Jumladan, M.V. Dubinning fikricha, bank texnologiyalari – bu banklarda ishlatiladigan turli xil telekommunikatsiyalar, axborot texnologiyalari, kompyuter tarmoqlari, dasturiy mahsulotlar, ichki protseduralar, risklarni boshqarish modellari va boshqalar. “Bank texnologiyasi” atamasi banklarga o'z mijozlariga xavfsiz, ishonchli va arzon narxlarda yaxshiroq xizmatlarni taklif qilishi hamda bank xizmatlari bozorida raqobatbardosh ustunlikka erishishi uchun zamonaviy axborotkommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishni anglatadi¹.

Shuningdek, Mention (2021) bank innovatsiyalarini moliyaviy xizmatlar sohasidagi raqamli transformatsiya kontekstida ko'rib chiqadi. Uning fikricha, raqamli texnologiyalar an'anaviy bank biznesini tubdan o'zgartirmoqda va yangi innovatsion yechimlarni joriy etish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. O'zbekistonda ham bank tizimida innovatsiyalarni rivojlantirish bo'yicha bir qator tadqiqotlar olib borilgan.

Jumaev (2022) O'zbekiston bank tizimida innovatsion jarayonlarning rivojlanish tendentsiyalarini tahlil qilgan. U mamlakatimizda bank innovatsiyalarini joriy etishning huquqiy bazasini takomillashtirish, raqamli texnologiyalardan foydalanishni kengaytirish va bank mutaxassislarining innovatsion salohiyatini oshirish zarurligini ta'kidlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, analiz, sintez, qiyosiy tahlil, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda 2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasida bank tizimining raqamli transformatsiyasi va barqaror iqtisodiyotga o'tish asosiy yo'nalishlardan biri sifatida belgilangan. Strategiyada yashil iqtisodiyotni rivojlantirish uchun moliyaviy mexanizmlarni takomillashtirish, ekologik toza texnologiyalarga investitsiyalarni ko'paytirish va raqamli texnologiyalarni keng joriy etish nazarda tutilgan[4]. Bundan tashqari, O'zbekistonning 2030-yilgacha bo'lgan rivojlanish strategiyasi ham ekologik barqarorlik va raqamli iqtisodiyot o'rtasidagi integratsiyani mustahkamlashni ko'zda tutadi. Strategiyada 2030-yilga kelib yashil investitsiyalar hajmini yalpi ichki mahsulotga nisbatan kamida 5 foizga yetkazish rejalashtirilgan[5]. Ushbu maqsadga erishishda bank tizimining ishtiroki, ayniqsa raqamli valyutalar orqali yangi moliyalashtirish mexanizmlarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi (1-jadval).

1 Дубинин М.В. Банковские технологии: сущность, история развития и перспективы // Финансы и кредит. №34 (274), 2007. – 58 с

1-jadval. O'zbekiston va xorij davlatlarining raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasiga doir tahlili²

No	Davlatlar	Raqamli valyutalar integratsiyasi	Yashil investitsiyalarni rivojlantirish	Xususiyatlar
1	O'zbekiston	Raqamli valyutalar bo'yicha huquqiy asoslar zaif	Yashil investitsiyalarni rivojlantirish uchun mexanizm yo'q	Banklar tomonidan raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni integratsiya qilish bo'yicha dasturlar hali rivojlanayotgan bosqichda[6]
2	Xitoy	«Digital Yuan» muvaffaqiyatli test sinovlari o'tkazilgan	Yashil moliyalashtirishda ilg'or tajriba	Xitoyda raqamli valyuta va yashil investitsiyalar bo'yicha joriy etilgan milliy strategiya mavjud[3/2]
3	Shveysariya	Blokcheyn asosida raqamli valyutalar amalga oshirilgan	ESG (environmental, social, governance) reyting tizimi qo'llaniladi	Raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni muvaffaqiyatli integratsiya qilishda kuchli yuridik asoslar mavjud[8]
4	Singapur	«Digital Singapore» strategiyasi doirasida raqamli valyutalar faol rivojlanmoqda	Yashil obligatsiyalar va investitsiyalarni jalb etish	Singapurda yashil obligatsiyalar va moliyaviy xizmatlar bo'yicha muvaffaqiyatli ilg'or tajriba mavjud[9]
5	Yevropa Ittifoqi	Raqamli yevro bo'yicha ilmiy ishlar davom etmoqda	Yashil investitsiyalarni rag'batlantirish uchun mustahkam huquqiy baza mavjud	Yevropa Ittifoqi yashil moliyaviy texnologiyalar va raqamli valyutalar uchun aniq va barqaror yuridik tuzilma taqdim etadi[10]

jadvalda ko'rsatilgan tahlil shuni ko'rsatadiki, O'zbekistonda raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni integratsiya qilish bo'yicha joriy etilgan dasturlar hali rivojlanish bosqichida. Biroq, Xitoy, Shveysariya, Singapur va Yevropa Ittifoqi kabi mamlakatlar bu sohada ilg'or tajribalarga ega. Xitoyda raqamli valyutalar (Digital Yuan) muvaffaqiyatli sinovdan o'tkazilgan va yashil moliyaviy mahsulotlar bo'yicha barqaror strategiyalar ishlab chiqilgan. Shveysariyada blokcheyn texnologiyasi va yashil investitsiyalarni integratsiya qilishda kuchli yuridik baza mavjud. Singapurda esa raqamli valyutalar va yashil moliyalashtirish muvaffaqiyatli rivojlanmoqda. Yevropa Ittifoqi esa yashil investitsiyalarni rag'batlantirish bo'yicha aniq huquqiy tuzilma yaratgan. O'zbekiston uchun ushbu tajribalar asosida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni birlashtirishni kuchaytirish zarur.

Bank tizimi faoliyati ko'rsatkichlari (2024-yil yakuniga ko'ra)³

Raqamli bank xizmatlari

Bank kartalari soni: 2024-yil yakunida O'zbekistonda 30 milliondan ortiq bank kartalari muomalada bo'lgan.

Bankomatlar soni: Respublika bo'yicha 12 000 dan ortiq bankomatlar faoliyat yuritgan.

Elektron to'lovlar hajmi: 2024-yilda elektron to'lovlar hajmi 150 trillion so'mdan oshgan.

Yashil investitsiyalar

Yashil kreditlar ulushi: Tijorat banklari tomonidan ajratilgan kreditlar ichida yashil loyihalarga yo'naltirilgan kreditlar ulushi 7% ni tashkil etgan.

Yashil obligatsiyalar: 2024-yilda O'zbekistonda birinchi marta yashil obligatsiyalar chiqarilgan bo'lib, ularning umumiy hajmi 500 milliard so'mni tashkil etgan (2-jadval).

² Muallif tomonidan tuzilgan.

³ Markaziy banki statistik hisobotlari tayanib muallif tomonidan tuzilgan.

2- jadval. Raqamli xizmatlar va yashil kreditlar ko'rsatkichlari⁴

Ko'rsatkich	2023 yil	2024 yil	O'sish (%)
Bank kartalari soni (mln)	25	30	20%
Bankomatlar soni	10 000	12 000	20%
Elektron to'lovlar hajmi (trln so'm)	120	150	25%
Yashil kreditlar ulushi (%)	5	7	40%
Yashil obligatsiyalar hajmi (mlrd so'm)	0	500	-

O'zbekiston bank tizimida raqamli xizmatlar va yashil investitsiyalar sohaslarida sezilarli o'sish kuzatilmoqda. Raqamli to'lovlar hajmining oshishi va yashil kreditlar ulushining ko'payishi bank tizimining innovatsion rivojlanayotganligini ko'rsatadi. Bu esa, o'z navbatida, iqtisodiy barqarorlik va ekologik muhitni yaxshilashga xizmat qiladi. Ammo, O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni integratsiya qilish jarayoni hali to'liq amalga oshmagan va bir qator muammolar mavjud. Avvalo, raqamli valyutalar bo'yicha normativ-huquqiy bazani takomillashtirish muhim hisoblanadi. Raqamli valyutalar va kriptovalyutalarning legal maqomi va ularning moliyaviy ekotizimga qanday integratsiya qilinishi borasidagi huquqiy me'yorlar ishlab chiqish ham ahamiyatlidir.

Yashil iqtisodiyotga o'tish uchun zarur bo'lgan moliyaviy instrumentlar va mexanizmlar shakllantirilmoqda. Shu bilan birga, blokcheyn texnologiyasini va raqamli yechimlarni joriy etishdagi texnik cheklovlar ham mavjud. Bank tizimi va boshqa moliyaviy institutlarning IT infratuzilmasi hali o'zgarishga muhtoj. Texnik mutaxassislarning yetishmasligi va mavjud infratuzilmaning eskirganligi bu jarayonni sekinlashtirishi mumkin.

Aholi va tadbirkorlar orasida raqamli valyutalar va yashil kreditlar haqida yetarli bilim yo'q, bu esa innovatsion moliyaviy xizmatlarga bo'lgan talabni kamaytiradi. Banklar va boshqa moliyaviy tashkilotlar, o'z navbatida, yangi texnologiyalarni joriy etishdan qo'rqishmoqda, chunki ular innovatsiyalarni joriy etishda yuzaga keladigan risklardan qochish strategiyasini afzal ko'rmoqda.

Shuningdek, xalqaro standartlar va reyting mezonlariga moslashuvning yuqoriligi O'zbekiston bank tizimining raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar sohasidagi integratsiyasiga ijobiy ta'sir qiladi. Yashil investitsiyalar bo'yicha ESG (environmental, social, governance) reyting tizimlarining yo'qligi ham bu jarayonning samarali rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar tomonidan belgilangan ekologik va moliyaviy reyting tizimlarining amalga oshirilishi va joriy etilishi bank tizimi tomonidan qisqa muddat ichida amalga oshirilishi kerak bo'lgan ustuvor vazifa bo'lib qolmoqda. Bizning asosiy maqsad – bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasi darajasiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash. Shu maqsadda quyidagi ko'p o'zgaruvchili regressiya modelidan foydalanish maqsadga muvofiq:

$$INT_t = \beta_0 + \beta_1 DC_t + \beta_2 GI_t + \beta_3 INF_t + \beta_4 GDP_t + \varepsilon_t$$

INT_t – integratsiya darajasi (masalan, raqamli-valyuta operatsiyalari hamda yashil kreditlar hissi bank aktivlarida, foizda);

DC_t – raqamli valyutalar bo'yicha qabul qilish indeksi (masalan, blokcheyn-loyihalar soni yoki "Digital Uzbek Soum" pilot-loyihasi transaksionalari hajmi);

GI_t – yashil investitsiyalar ulushi (bank kreditlari ichida ekologik loyihalarga ajratilgan foiz);

INF_t – inflyatsiya darajasi (%);

GDP_t – real YaIM o'sish sur'ati (%);

ε_t – normal taqsimlangan xatolik termini.

Bu model orqali β_1 va β_2 koeffitsiyentlari orqali raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasiga ta'sirini o'lchash mumkin.

Bu kamchiliklarni bartaraf etilishi nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, balki O'zbekistonni global raqamli iqtisodiyot va yashil moliya bozorida raqobatbardosh qilishda ham muhim ahamiyatga ega. Jadvalda keltirilgan muammolarga yechimlar bosqichma-bosqich ko'rsatilgan bo'lib, har bir bosqichning amalga oshirilishi O'zbekiston bank tizimining yanada raqamli va ekologik barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Quyidagi yechimlar, shuningdek, xalqaro tajribalarga asoslanib, mamlakatni raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar bo'yicha jahonning ilg'or davlatlari bilan hamkorligini mustahkamlashga yordam beradi.

4 Markaziy banki statistik hisobotlari tayanib muallif tomonidan tuzilgan.

3- Jadvalda keltirilgan muammolarga yechimlar bosqichma-bosqich ko'rsatilgan bo'lib, bu yechimlar O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni muvaffaqiyatli integratsiya qilish uchun zarur. Har bir bosqichni amalga oshirish orqali mamlakat huquqiy, texnik va moliyaviy infratuzilmasini mustahkamlash mumkin. Shuningdek, xalqaro tajriba va zamonaviy texnologiyalarni qo'llash orqali O'zbekistonni global raqamli iqtisodiyot va yashil moliya bozorida barqaror rivojlantirishga erishish mumkin. O'zbekiston uchun bunday integratsiya, raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni rivojlantirishda muhim qadam bo'lib, iqtisodiyotni barqarorlashtirish va ekologik moliyaviy tizimni yaratish uchun keng imkoniyatlar ochadi (3-jadval).

3-jadval. O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalar integratsiyasidagi muammolar va yechimlar bosqichlari⁵

№	Muammo	Yechimlar bosqichlari
1	Raqamli valyutalar bo'yicha normativ-huquqiy bazaning zaifligi	Raqamli valyutalar va kriptovalyutalar bo'yicha aniq qonun va reglamentlarni ishlab chiqish.
		Markaziy bank va moliya vazirligi tomonidan raqamli valyutalar va blokcheyn texnologiyalarini qonuniy jihatdan qamrab olgan normativ hujjatlarni ishlab chiqish.
		Har yili qonunlar va reglamentlarda yangilanishlar kiritish.
2	Yashil moliyalashtirish bo'yicha tizimli strategiyaning yo'qligi	Yashil investitsiyalarni rivojlantirish uchun davlat darajasida strategiya ishlab chiqish, aniq ko'rsatkichlar va indikatorlar belgilash.
		Yashil obligatsiyalar, ekologik toza texnologiyalar va energiya samaradorligini moliyalashtirish uchun maxsus moliyaviy mahsulotlar yaratish.
		Mahalliy va xalqaro investorlarni jalb qilish uchun yashil investitsiyalar bo'yicha aniq rag'batlantiruvchi mexanizmlar va soliq imtiyozlarini taqdim etish.
3	Blokcheyn texnologiyasi va raqamli yechimlarni joriy etishdagi texnik cheklovlar	IT infratuzilmasini modernizatsiya qilish va zamonaviy texnologiyalarni joriy etish uchun davlat va xususiy sektor o'rtasida hamkorlikni rivojlantirish.
		Raqamli texnologiyalarni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim va malaka oshirish dasturlarini amalga oshirish.
		Texnologiyalarni joriy etishda davlat tomonidan xususiy sektorga subsidiya va grantlar berish orqali startaplar va yangi texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash.
4	Moliyaviy savodxonlik darajasining pastligi	Aholi va tadbirkorlar uchun raqamli valyutalar, yashil kreditlar va moliyaviy xizmatlar haqida ma'lumot tarqatish, ta'lim dasturlarini tashkil etish.
		Banklar va moliyaviy institutlar tomonidan jamoatchilikka targ'ibot qilish, onlayn kurslar va treninglar o'tkazish.
		Davlat tomonidan moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun maxsus dasturlar va loyihalarni moliyalashtirish.
5	Tijorat banklarining riskdan qochish strategiyasi	Banklarga risklarni boshqarish bo'yicha ilmiy va amaliy qo'llanmalar ishlab chiqish, yashil investitsiyalarni moliyalashtirishga oid tahlillarni taqdim etish.
		Banklarga yashil investitsiyalarni moliyalashtirishda hukumat tomonidan imtiyozlar va subsidiyalar taqdim etish, risklarni kamaytirish uchun davlat kafolatlarini yaratish.
		Banklarning o'zaro hamkorligini rivojlantirish, yirik investitsiya loyihalariga qo'shilishga rag'batlantirish.
6	Xalqaro standartlar va reyting mezonlariga moslashuvning sustligi	Xalqaro ESG reyting tizimlariga mos keladigan yangi mexanizmlar va standartlarni ishlab chiqish.
		Yashil investitsiyalar va raqamli valyutalar uchun global standartlarga mos bo'lgan huquqiy baza yaratish va ushbu tizimlarni xalqaro hamjamiyat bilan uyg'unlashtirish.
		Davlat va xususiy sektor o'rtasida xalqaro standartlarga mos strategiyalarni amalga oshirish bo'yicha hamkorlikni yo'lga qo'yish.

O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni integratsiya qilish bo'yicha taklif etilgan yechimlar mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini yanada barqarorlashtirish va global raqamli iqtisodiyotda raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi. Har bir bosqichni amalga oshirish, muammolarni hal qilish va to'siqlarni bartaraf etish, mamlakatni ekologik barqaror va raqamli iqtisodiyotga o'tishda mustahkam poydevor yaratadi. Bu jarayon nafaqat iqtisodiy foyda keltiradi, balki moliyaviy savodxonlikni oshirish, yangi texnologiyalarni joriy etish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirishni ta'minlaydi. Natijada, O'zbekiston raqamli valyutalar va yashil

⁵ Muallif tomonidan tuzilgan.

investitsiyalarni muvaffaqiyatli integratsiya qilib, barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlab, xalqaro standartlarga mos keladigan rivojlangan moliya tizimiga ega bo'lishi mumkin. Bu jarayon mamlakatning raqamli va yashil iqtisodiyotga o'tishini yanada tezlashtiradi va moliyaviy tizimni global miqyosda barqarorlashtiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda O'zbekiston bank tizimida raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni integratsiya qilish bo'yicha amalga oshirilgan yechimlar mamlakat iqtisodiyotini yanada barqarorlashtirish va raqamli iqtisodiyotga o'tishning muhim bosqichlarini belgilaydi. Har bir muammo va to'siqqa taklif etilgan bosqichma-bosqich yechimlar orqali O'zbekiston moliya tizimini modernizatsiya qilish, ekologik barqarorlikni ta'minlash va xalqaro raqamli iqtisodiyot bilan uyg'unlashish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Raqamli valyutalar va yashil investitsiyalarni integratsiya qilish jarayoni O'zbekistonning global raqamli bozorlar va yashil moliyaviy tizimlar bilan raqobatlashishini ta'minlashga yordam beradi. Bunda huquqiy, texnik va moliyaviy infratuzilmalarni rivojlantirish, shuningdek, moliyaviy savodxonlikni oshirish va yangi texnologiyalarni qo'llash kabi masalalar muhim o'rin tutadi. Natijada, O'zbekiston barqaror iqtisodiy o'sish, yangi moliyaviy mahsulotlar va global investitsiyalarni jalb qilish orqali xalqaro miqyosda muvaffaqiyatga erishishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmoni. <https://lex.uz/ru/docs/-5841063>
2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. «Bank tizimi ko'rsatkichlari – 2023-yil yakuni bo'yicha» statistik axborot.
3. People's Bank of China. «Research on the Use of Digital Yuan in Green Finance», 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Investitsiyalar, sanoat va savdo vazirligi. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi: sharh va tahlil", 2023.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 15-dekabrda PQ – 426-son qarori.
6. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki. «Raqamli moliyaviy xizmatlarni tartibga solish bo'yicha mavjud muammolar», 2023.
7. Swiss Federal Government. «Blockchain and Sustainable Finance: A Swiss Perspective», 2022.
8. Monetary Authority of Singapore. «Singapore's Digital Economy and Green Finance Strategy», 2023.
9. European Central Bank. «EU Digital Euro and Green Financing Framework», 2023.
10. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki statistik hisobotlari. https://cbu.uz/uz/statistics/bankstats/?utm_source=chatgpt.com
11. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy veb-sayti: https://cbu.uz/uz/?utm_source=chatgpt.com

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>